

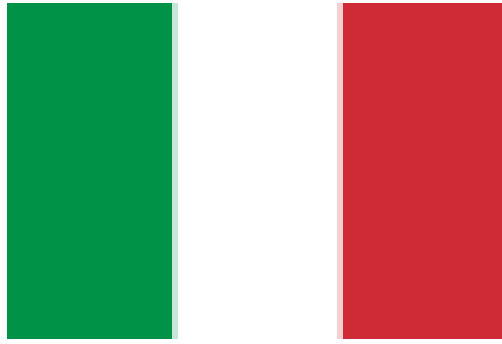

ΙΤΑΛΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ

ΜΑΪΟΣ 2017

ΙΤΑΛΙΚΟ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ
ΔΙΚΑΙΟ

Αντώνιος Π. Μανιάτης

ΜΑΪΟΣ 2017

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΟΨΗ	3
ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. ΜΥΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	
ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΑ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Ιταλική παράδοση στη θεωρία του νομικού καθεστώτος αναψυχής	6
I. Υπουργείο των Πολιτιστικών Αγαθών και Δραστηριοτήτων και του Τουρισμού	7
II. Ενδυματολογική ελευθερία και τουρισμός με έμφαση στη Λιγουρία	10
III. Carnevale di Venezia: il diritto alla ricreazione (Καρναβάλι της Βενετίας: το δικαίωμα στην αναψυχή)	11
IV. Maschere di Venezia: il diritto all'arte (Μάσκες της Βενετίας: το δικαίωμα στην τέχνη)	12
V. Venezia come Pompei? Il diritto a sviluppo sostenibile del turismo (Η Βενετία σαν την Πομπηία; Το δικαίωμα αιεφόρου αναπτύξεως του τουρισμού)	13
VI. Il diritto all'acqua (Το δικαίωμα στο νερό)	15
VII. Polizia Municipale di Venezia: il diritto alla sicurezza (Η Δημοτική Αστυνομία της Βενετίας: το δικαίωμα στην ασφάλεια)	17
VIII. Ο αντίποδας της Ρώμης	18
ΕΠΙΛΟΓΟΣ: Συνεπαγωγές για το Ιταλικό Τουριστικό Δίκαιο	20
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ	22
ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	23
I. ΕΚΦΩΝΗΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ	23
II. ΛΥΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	26
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	27

ΣΥΝΟΨΗ¹

Η Ιταλία έχει να επιδείξει μία παγκόσμια πρωτοπορία στην καλλιέργεια του κλάδου του Αθλητικού Δικαίου, ήδη από το 1949, και στη συγγραφή για το Τουριστικό Δίκαιο, μία γενιά πριν. Τα άλλα βήματα για τη δημιουργία του κλάδου αυτού στην Ιταλία συνίστανται στην υιοθέτηση του πρώτου νόμου για τον τουρισμό, το 1910, στην ίδρυση του Εθνικού Οργανισμού για την αύξηση των Τουριστικών Βιομηχανιών (μετέπειτα ονομασθέντος «Ιταλικός Εθνικός Οργανισμός για τον τουρισμό», ο οποίος έχει διατηρήσει μέχρι σήμερα τη σχετική συντομογραφία «ENIT») το 1919 καθώς και στην ίδρυση του Ιταλικού Ομίλου Περιηγήσεως (Touring Club Italiano) το 1894.

Η προεδρευόμενη Δημοκρατία της Ιταλίας πέρασε το 1994 από την «Πρώτη Ιταλική Δημοκρατία», με εμπεδωμένη την «κομματοκρατία» και τη διαρκή κυβερνητική αστάθεια δεδομένου ότι ο βίος των κυβερνήσεων δεν ήταν καν ενιαύσιος, στην τρέχουσα «Δεύτερη Ιταλική Δημοκρατία» με περίπου διετή βίο της κυβέρνησης κατά μέσο όρο. Σε αντίθεση με την Ελλάδα η οποία ενοποίησε για λίγο τα αυτοτελή Υπουργεία Πολιτισμού και Τουρισμού, η Ιταλία από το 2013 και μετά διαθέτει ένα ενιαίο Υπουργείο για αυτούς τους τομείς. Δεν είναι τυχαίο ότι με σύμβαση του Υπουργείου των Πολιτιστικών Αγαθών με ιδιωτική επιχείρηση, που υπογράφηκε το Μάρτιο 2007, ανατέθηκε σε αυτή η εκτέλεση εργασιών αποκατάστασης σε κάθε τύπο αγάλματος, συντριβανιού ή μνημείου σε 23 ιταλικές πόλεις, με μηδενικό κόστος για τους τοπικούς οργανισμούς. Σε αντάλλαγμα, η επιχείρηση θα εκταμίευε τεράστιες προσόδους από την ενοικίαση των επιφανειών των εργοταξίων, που βρίσκονταν σε χώρους που αποτελούσαν εξαιρετικά τουριστικά ή εμπορικά θέλγητρα (π.χ. Μείζων Πλατεία στη Μπολόνια, Γέφυρα του Ριάλτο στο Μεγάλο Κανάλι της Βενετίας, Πλατεία του Κάστρου στο Τορίνο), σε διαφημιστικές εταιρείες.

Οι Ιταλοί είναι μεταξύ των πιο καλοντυμένων τουριστών κατά τους Ευρωπαίους ξενοδόχους ενώ δεν απαγορεύεται το μπουρκίνι στις ιταλικές παραλίες σε

¹ Το παρόν κείμενο διδακτικών σημειώσεων είναι βασισμένο στο άρθρο Α. Μανιάτης, Α. Μανιάτης, *Συνταγματική επικαιρότητα ευρωπαϊκού τουριστικού δικαίου*, Constitutionalism.gr, 24.12.2016, www.constitutionalism.gr, αποτελώντας τη δεύτερη μελέτη, μετά από το άρθρο, σε μία σειρά μελετών για το Ιταλικό Τουριστικό Δίκαιο, στην οποία υπάγεται και το άρθρο Α. Maniatis, *The right to pursuit of happiness and Italian Tourism Law*, Tourism Development Journal, 2017.

αντιδιαστολή με σχετική δημοτική απαγόρευση που επιχειρήθηκε το 2016 στη Γαλλία.

Η Βενετία είναι θύμα της τεράστιας ροής επισκεπτών που την επισκέπτονται για λίγες ώρες (και επομένως με την τεχνική σημασία του όρου «τουριστών»). Το κίνημα αντίδρασης «Generazione 90», που γεννήθηκε τον Ιούλιο 2016, διεκδικεί μεταξύ άλλων τη θέσπιση κινήτρων για τους ιδιοκτήτες ακινήτων να τα εκμισθώνουν σε μόνιμους κατοίκους, σε αντιδιαστολή με την απελευθέρωση των μισθώσεων ακινήτων διάρκειας κάτω των 30 ημερών στην ελληνική έννομη τάξη, από την 1^η Νοεμβρίου 2015, πράγμα που έχει οδηγήσει σε έναν εκδημοκρατισμό του άτυπου ρόλου του «ξενοδόχου».

Η Δημοτική Αστυνομία της Βενετίας, αν και υποβοηθούμενη από ιδιώτες εθελοντές, δυσκολεύεται να επιβάλει την τάξη στην πόλη, στην οποία η σκοτεινή περιοχή της παραβατικότητας των τουριστών εκτιμάται ότι είναι της τάξεως του 99%. Τον Αύγουστο 2016 εξεταζόταν η θέσπιση νέων διατάξεων κανονισμού για την υπηρεσία αυτή. Κρινόταν σκόπιμο να δοθεί έμφαση στο ζήτημα των «πληροφοριών» και στη υλοποίηση δομών χρήσιμων για την προσωρινή στάση των επισκεπτών της πόλης, οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να κάθονται για ανάπαυση δωρεάν, ενώ υπάρχει έλλειψη σε παγκάκια στους κρίσιμους χώρους.

Η Ρώμη δεν αντιμετωπίζει κατά κανόνα σημαντική παραβατική συμπεριφορά από τουρίστες, με πιο γνωστή περίπτωση το βανδαλισμό του Κολοσσαίου, το οποίου οι εργασίες αποκατάστασης έχουν χρηματοδοτηθεί από ιδιώτη χορηγό.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

- Βανδαλισμός
- Γέφυρα του Ριάλτο (Μεγάλο Κανάλι, στη Βενετία)
- Δικαίωμα στην προσωπικότητα
- Δημοτική Αστυνομία της Βενετίας
- Εκμίσθωση - μίσθωση (ακινήτων / επιφανειών εργοταξίων)
- Οργανισμός Τουρισμού (Ιταλικός Εθνικός Οργανισμός για τον τουρισμό, ENIT / Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, ΕΟΤ)
- Ιταλική Δημοκρατία (Πρώτη Ιταλική Δημοκρατία - Κομματοκρατία, έως το 1994 / Δεύτερη Ιταλική Δημοκρατία, από το 1994 και εφεξής)
- Μπουρκίνι
- Νομικό καθεστώς της αναψυχής (Αθλητικό Δίκαιο / Τουριστικό Δίκαιο)
- Τουριστικός Κώδικας
- Υπουργείο των Πολιτιστικών Αγαθών και Δραστηριοτήτων και του Τουρισμού

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. ΜΥΘΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Ιταλική παράδοση στη θεωρία του νομικού καθεστώτος αναψυχής

Δεν είναι τυχαίο ότι η Ιταλία αποτέλεσε το πρώτο παγκοσμίως κράτος που καλλιέργησε τη νομική θεωρία για τον αθλητισμό, ο οποίος, όπως ο τουρισμός, αποτελεί κατά βάση μία δραστηριότητα αναψυχής στον ελεύθερο χρόνο των ανθρώπων. Ειδικότερα, ο όρος «αθλητικό δίκαιο» παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 1933 ενώ ο M.S. Giannini αναφέρεται το 1949 στις «αθλητικές έννομες τάξεις», στην τότε ιδρυθείσα «Επιθεώρηση Αθλητικού Δικαίου»². Πρόκειται για περιοδικό το οποίο εκδίδεται από την Ιταλική Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή³. Η επιστήμη του Αθλητικού Δικαίου λαμβάνει συστηματική ανάπτυξη την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα, με εξαίρεση την πρώιμη ενασχόληση και διαμόρφωση θεωρίας αθλητικού δικαίου στην Ιταλία. Από τις αρχές της δεκαετίας του 50, σημαντική είναι η συμβολή στον αθλητισμό και το δίκαιο, του προαναφερθέντος νομικού και του Alberto Marani – Togo, ειδικά για την κοινωνική φυσιογνωμία της διοίκησης και τη συστηματοποίηση της θεωρίας περί αυτόνομης αθλητικής έννομης τάξης.

Παρόμοια, όσον αφορά το Τουριστικό Δίκαιο, πρόκειται για έναν κλάδο πολύ παλαιό στην επιστήμη της Ιταλίας⁴. Ειδικότερα, το πρώτο εγχείρημα έκθεσης του κλάδου αυτού από τη θεωρία εντοπίζεται στην έκδοση του τόμου «Το Τουριστικό Δίκαιο» του συγγραφέα Bortolo Belotti, το 1919. Αυτό το σύγγραμμα των 660 σελίδων, μέχρι πριν λίγα χρόνια μάλλον ξεχασμένο και δύσκολα ανευρέσιμο στις βιβλιοθήκες, συγκαταλέγεται μεταξύ των πρώτων βημάτων για τη δημιουργία του Τουριστικού Δικαίου στην Ιταλία. Τα άλλα βήματα συνίστανται στην υιοθέτηση του πρώτου νόμου για τον τουρισμό, το 1910, στην ίδρυση του Εθνικού Οργανισμού για

² Α. Μαλάτος, *Παραδόσεις Αθλητικού Δικαίου*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2010, σ. 103.

³ Δ. Παναγιωτόπουλος, *Αθλητικό Δίκαιο I Συστηματική Θεμελίωση – Εφαρμογή*, Νομική Βιβλιοθήκη Έκδοση 2005, σ. 56.

⁴ V. Franceschelli, *Le origini del diritto del turismo e 'Il Diritto Turistico' di Bortolo Belotti*, Rivista Italiana di Diritto del Turismo 2011-2, pp. 45-48.

την αύξηση των Τουριστικών Βιομηχανιών (μετέπειτα ονομασθέντος «Ιταλικός Εθνικός Οργανισμός για τον τουρισμό», ο οποίος έχει διατηρήσει μέχρι σήμερα τη σχετική συντομογραφία «ENIT») το 1919, την ίδρυση του Ιταλικού Ομίλου Περιηγήσεως (Touring Club Italiano) το 1894.

I. Υπουργείο των Πολιτιστικών Αγαθών και Δραστηριοτήτων και του Τουρισμού

Η Ιταλία αποτελεί μία χώρα με μεγάλο αρχαιολογικό πλούτο και διεθνώς αναγνωρισμένη πολιτιστική κληρονομιά, συγκαταλεγόμενη μεταξύ των «αρχαιολογικών χωρών», μαζί με δύο άλλες παραδοσιακές δυνάμεις της ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής, την Ελλάδα και την Αίγυπτο.

Έχει ανεπτυγμένο όχι μόνο τον πολιτισμικό τουρισμό αλλά και τον κολυμβητικό, ο οποίος συνδέεται γενικότερα με μία μάλλον απολιτική στάση των πολιτών. Ειδικότερα, η Προεδρευόμενη κοινοβουλευτική Δημοκρατία της Ιταλίας διανύει από το 1994, αν όχι από τα μέσα του 1991, τη «Δεύτερη Ιταλική Δημοκρατία», κάτι που ίσως στην πολιτική ορολογία μπορεί, αν και με κάποια υπερβολή, να ανταποκρίνεται στα πράγματα, αλλά από νομικής – συνταγματικής πλευράς δεν είναι ακριβές⁵. Η ανατροπή του παραδοσιακού πολιτικού σκηνικού της «κομματοκρατίας» (“partitocrazia”) αρχίζει να εκδηλώνεται με το καταργητικό νομοθετικό δημοψήφισμα, που γίνεται στις 9.6.1991, κατά των διατάξεων του εκλογικού νόμου που καθιερώνουν την πολυσταυρία, και οι οποίες διατάξεις, κατά την άποψη εκείνων που πρωτοστάτησαν στην διενέργεια του δημοψηφίσματος αυτού, συμβάλλουν στην πολιτική διαφθορά που μαστίζει τη χώρα. Παρά την έντονη αντίδραση του πρωθυπουργού Bettino Craxi, που παροτρύνει τους ψηφοφόρους «να προτιμήσουν το θαλάσσιο μπάνιο τους», η προσέλευση στο δημοψήφισμα είναι πολύ μεγάλη, όπως και το ποσοστό των ψήφων υπέρ καταργήσεως των εν λόγω διατάξεων. Ακόμη και την τρέχουσα εποχή η νομική θεωρία της Ιταλίας ασκεί κριτική στους πολιτικούς θεσμούς της χώρας, υποστηρίζοντας ότι αυτοί είναι σημαντικά ακατάλληλοι, με κυβερνήσεις οι οποίες διαρκούσαν μέχρι το 1993 (Πρώτη Ιταλική Δημοκρατία) λιγότερο από ένα έτος και τώρα διαρκούν περίπου δύο έτη (Δεύτερη Ιταλική

⁵ Β. Παπαρηγορίου, *Συγκριτικό Συνταγματικό Δίκαιο Η πορεία προς την “κλασική Δημοκρατία”*: Η περίπτωση της Ιταλίας, Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1995, σ. 117.

Δημοκρατία), έναντι άλλων εννόμων τάξεων με τις οποίες η Ιταλία συνεργάζεται και ανταγωνίζεται, οι οποίες απολαμβάνουν κυβερνήσεις κοινοβουλευτικής περιόδου⁶.

Σε αντίθεση με την Ελλάδα, η οποία απέκτησε ένα ενιαίο Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού μετά την κυβερνητική μεταβολή του Οκτωβρίου 2009 αλλά δεν διατήρησε αυτό το οργανωτικό σχήμα για μεγάλο χρονικό διάστημα, η Ιταλία διαθέτει κατά τα τελευταία χρόνια ένα Υπουργείο ενιαίο και για τους δύο τομείς. Πρόκειται για το ονομαζόμενο «Υπουργείο των Πολιτιστικών Αγαθών και Δραστηριοτήτων και του Τουρισμού», το οποίο προέκυψε με το νόμο υπ' αριθμ. 71 της 24^{ης} Ιουνίου 2013. Το Υπουργείο των Πολιτιστικών Αγαθών και Δραστηριοτήτων, που προέκυψε τον κορμό για το νέο υπουργικό σχήμα, προήλθε αρχικά με αποκοπή από το Υπουργείο της Δημόσιας Παιδείας, λαμβάνοντας την ονομασία του Υπουργείου για τα πολιτιστικά αγαθά και το περιβάλλον. Το Υπουργείο προέκυψε στο πλαίσιο της Κυβερνήσεως του Άλντο Μόρο IV, το 1974. Πριν την ενοποίηση το 2013, είχε δημιουργηθεί στο πλαίσιο της Κυβερνήσεως Μόντι το Τμήμα για τις περιφερειακές υποθέσεις, τον τουρισμό και τον αθλητισμό στην Προεδρία του Υπουργικού Συμβουλίου. Με τη σύσταση ενός Υπουργείου για τον Τουρισμό στο παραδοσιακό Υπουργείο για τον Πολιτισμό υποδηλώνεται η βούληση του Κράτους να συνδυάσει την τουριστική ανάπτυξη με την προστασία, ιδίως με τη μορφή της ανάδειξης, των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς που μπορεί να αποτελούν σημαντικούς πόλους έλξης για τους τουρίστες.

Προάγγελος αυτής της ιστορικής εξέλιξης θα μπορούσε να θεωρηθεί μία σύμβαση του Υπουργείου των πολιτιστικών αγαθών, που με αυτή είχε εγκαθιδρύσει ένα μονοπώλιο στις αποκαταστάσεις των πολιτιστικών αγαθών, όσον αφορά 23 ιταλικές πόλεις. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη σύμβαση που υπογράφηκε το Μάρτιο 2007, ανατέθηκε σε μία ιδιωτική Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (ΕΠΕ), της οποίας προσάφθηκε η μομφή ότι δεν είχε σχετική εμπειρία, να εκτελεί τις εργασίες αποκατάστασης σε κάθε τύπο αγάλματος, συντριβανιού ή μνημείου με μηδενικό κόστος για τους τοπικούς οργανισμούς. Σε αντάλλαγμα, η επιχείρηση θα εκταμίευε τεράστιες προσόδους ενοικιάζοντας τις επιφάνειες των εργοταξίων σε διαφημιστικές εταιρείες. Καθόλου τυχαία, τα μνημεία που επιλέχθηκαν από την ανάδοχο βρίσκονται στις κεντρικές ζώνες των κύριων πόλεων της Ιταλίας, όπως η οδός Μαντσόνι στο Μιλάνο, η Μείζων πλατεία στη Μπολόνια, η γέφυρα του Ριάλτο (στο Μεγάλο

⁶ G. Crainz, C. Fusaro, *Aggiornare la Costituzione Storia e ragioni di una riforma*, Saggine, Donzelli Editore 2016, p. 132, (*Chi lo ha detto che la Costituzione è intoccabile?*).

Κανάλι) του κέντρου της Βενετίας, η πλατεία του Κάστρου στο Τορίνο. Πρόκειται για εξαιρετικά θέλγητρα, τουριστικά και εμπορικά⁷.

Εξάλλου, είναι ενδεικτικό της σπουδαιότητας γενικότερα του ιταλικού Διοικητικού Δικαίου, τμήμα του οποίου αποτελεί κατά μεγάλο μέρος το Τουριστικό Δίκαιο και ακόμη περισσότερο το Πολιτιστικό Δίκαιο, ότι επιχειρήθηκε πρόσφατα μία καινοτομία στο χώρο της διεύθυνσης του πολιτιστικού τομέα. Ειδικότερα, το Υπουργείο των Πολιτιστικών Αγαθών και Δραστηριοτήτων και του Τουρισμού προέβη, με διαδικασία και αποτελέσματα πρωτοφανείς, στην επιλογή διευθυντών των 20 μουσείων με σπουδαίο εθνικό ενδιαφέρον, τα οποία έγιναν διευθυντικά γραφεία σε συνέχεια της μεταρρύθμισης του Υπουργείου η οποία διενεργήθηκε με το διάταγμα της 29^{ης} Αυγούστου 2014, υπ' αριθμ. 171. Στη βάση του προβλεπόμενου στο νομοθετικό διάταγμα υπ' αριθμ. 83 του 2014, το οποίο μετατράπηκε στο νόμο υπ' αριθμ. 196 του 2014, η ανάθεση των αξιωμάτων αυτών έγινε με προσφυγή σε μία διεθνή δημόσια επιλογή, η διακήρυξη της οποίας συνέβη τον Ιανουάριο 2015. Η επιλογή διαρθρώθηκε σε δύο φάσεις: η πρώτη διεξήχθη από μία ανεξάρτητη επιτροπή, που αποτελούνταν από 5 ειδικούς εγνωσμένης φήμης στο τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς (3 Ιταλοί και 2 αλλοδαποί), που εξατομίκευσε μία ομάδα υποψηφίων για καθένα από τα 20 μουσεία. Η επόμενη φάση επιφυλάχθηκε στις αξιολογήσεις του Υπουργού, για τα 7 αξιώματα γενικού διευθυντικού επιπέδου, και του Γενικού Διευθυντή Μουσείων, για τα 13 του μη γενικού διευθυντικού δικαιώματος. Από τις 20 θέσεις, για τις οποίες υποβλήθηκαν 1.200 αιτήσεις, 7 δόθηκαν σε ξένους, όλους Ευρωπαίους, 4 σε Ιταλούς που επιτελούσαν ανάλογες λειτουργίες στο εξωτερικό, ενώ ένας μόνο προέρχεται από το Υπουργείο. Αυτή η διαδικασία, συνιστάμενη σε μία περιορισμένη πολιτική επιλογή στηριγμένη σε σταθερές βάσεις τεχνικές – επιστημονικές, έχει χαρακτηριστεί από τη θεωρία ως ένα παράδειγμα χρηστής διοικήσεως. Τα οφέλη από αυτή τη διαδικασία μπορεί να μην περιορίζονται στη Δημόσια Διοίκηση δεδομένου ότι αν οι καλύτερες διάνοιες της κοινωνίας έρχονται να εμπλουτίσουν τη διεύθυνση του Δημοσίου, αυτή θα μπορούσε επίσης να αποβεί πιο ευαίσθητη στα αιτήματα τα οποία προέρχονται από την ίδια την κοινωνία. Συνεπώς υπονοείται ότι αυτό το πείραμα μπορεί να θεωρηθεί ένα μοντέλο

⁷ G. d'Imporzano, *Beni culturali / Il giallo del maxicontratto Restauri in monopolio*, L'Espresso N. 34 anno LV 27 agosto 2009, pp. 70-71.

όχι μόνο για τον τομέα των πολιτιστικών αγαθών αλλά και για την ευρύτερη Δημόσια Διοίκηση⁸.

Εξάλλου, ακόμη πιο πρόσφατη είναι η κριτική που ασκείται στο επίπεδο της θεωρίας για το Υπουργείο Πολιτιστικών Αγαθών. Ειδικότερα, η Ορχήστρα Quattrocanti συγκεντρώνει 45 παιδιά οκτώ εθνικοτήτων, που ζουν σε συνθήκες μειονεξίας στο κέντρο του Παλέρμο. Αυτά μαθαίνουν να δημιουργούν ήχους δωρεάν, με ένα όργανο που τους έχει δοθεί ως χρησιδάνειο. Και, διαμορφώνοντας ήχους, μαθαίνουν το σεβασμό, την από κοινού συμμετοχή, τη δικαιοσύνη: γίνονται ανθρώπινα όντα. Υποστηρίζεται η άποψη ότι υπάρχει περισσότερο πολιτισμός σε μία από τις πρόβες τους παρά σε όλη την πολιτική του Υπουργείου Πολιτιστικών Αγαθών και Δραστηριοτήτων. Αυτό το διδακτικό μοντέλο εισήχθη στην Ιταλία από τον Claudio Abbado: ονομάζεται *El Sistema* (δηλαδή στα ισπανικά «*Το Σύστημα*») και τέθηκε σε εφαρμογή στη Βενεζουέλα από το μαέστρο José Antonio Abreu. Ο παππούς του τελευταίου ήταν Ιταλός, από το Νησί Έλβα και διηύθυνε τη φιλαρμονική του χωριού του, της Marciana. Το πνεύμα με το οποίο ο Abbado έχει μεταφέρει στην Ιταλία αυτόν τον τρόπο να κοιτάζει κανείς τη μουσική συνοψίζεται καλά στην ακόλουθη φράση του: «*Ο πολιτισμός επιτρέπει να διακρίνουμε μεταξύ καλού και κακού. Επιτρέπει να κρίνουμε αυτόν που μας κυβερνά. Ο πολιτισμός σώζει*»⁹.

Εκτιμάται ότι το σημαντικότερο είναι το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα να λαμβάνει κριτική και να είναι ανοιχτό στη διαρκή βελτίωσή του. Άλλωστε, η τέχνη της μουσικής είναι και αυτή ένα πολιτιστικό αγαθό που προστατεύεται από το δίκαιο.

II. Ενδυματολογική ελευθερία και τουρισμός με έμφαση στη Λιγουρία

Η Ιταλία αποτελεί έναν αγαπημένο τουριστικό προορισμό παγκοσμίως και έχει μία αμφίπλευρα καλή φήμη στο τομέα του τουρισμού. Ειδικότερα, από την πλευρά των τουριστών, οι Ιταλοί, μαζί με τους Γάλλους και τους Ισπανούς, ψηφίστηκαν τον Ιούνιο 2009 από τους Ευρωπαίους ξενοδόχους ως οι καλύτερα ενδεδυμένοι τουρίστες¹⁰.

⁸ A. Blasini, *Dirigenza pubblica e beni culturali: un modello per tutta l'amministrazione?*, Giornale di diritto amministrativo 6/2015, p. 845-846.

⁹ T. Montanari, *Ladri di sovranità*, p. 72, in A. Algostino, L. Ciotti, T. Montanari, L. Pepino, *Modifiche costituzionali e italicum lo dico no*, Edizioni Gruppo Abele 2016.

¹⁰ R. Vainopoulos, S. Mercier, *Le Tourisme*, idées reçues, Le Cavalier Bleu Éditions 2009, pp. 30-31.

Από την άλλη πλευρά, οι θεσμικοί παράγοντες του τουρισμού διακρίνονται για την οργάνωση αυτού του κλάδου του τριτογενούς τομέα της οικονομίας. Αν οι Ιταλοί τουρίστες ξεχωρίζουν διεθνώς για τις ενδυματολογικές τους επιλογές, ακόμη και στον ελεύθερο χρόνο που αντιστοιχεί σε πιο πρόχειρες λύσεις, οι ιταλικές αρχές δεν έχουν την πρόθεση να προκαλέσουν πρόβλημα σε βάρος των τουριστών και των παραθεριστών από ενδυματολογική άποψη, ιδίως προκειμένου για το μπουρκίνι το οποίο δεν έχει απαγορευθεί στις ιταλικές παραλίες σε αντίθεση με αυτό που επιχειρήθηκε να γίνει από κάποιους Δήμους της Γαλλίας, όπως εκείνος της Νίκαιας το καλοκαίρι του 2016, με την επίκληση λόγων δημόσιας τάξης¹¹. Η απαγόρευση αυτή οδήγησε περίπου 100 μουσουλμάνες να εκδράμουν με μπουρκίνι το προτελευταίο Σαββατοκύριακο του Αυγούστου από τη Γαλλία στην όμορη Ριβιέρα της Ιταλίας.

Η Ιταλία είναι ένας ασφαλής και φιλόξενος τόπος προορισμού και για αυτές, Ειδικότερα η Γένοβα ξεχωρίζει ως προορισμός με ιδιαίτερη τήρηση της δημόσιας τάξεως. Ωστόσο, δεν είναι αποδεκτή η συμπεριφορά ανδρών της Οικονομικής Αστυνομίας η οποία, στις 21.08.2016, διέταξε μη Ιταλό τουρίστα να διαγράψει φωτογραφία που μόλις είχε δημιουργήσει, που απαθανάτιζε απλώς δύο σταθμευμένα περιπολικά αυτής της δημόσιας υπηρεσίας, και όχι και μέλη του προσωπικού της, με την αιτιολογία ότι ο τουρίστας δεν ζήτησε την άδεια αυτών των ενστόλων. Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για έκθεση σε δημόσιο χώρο των δύο οχημάτων, δηλαδή στο «Αρχαίο Λιμάνι», και επομένως ακόμη και το Κράτος δεν μπορεί κατ' αρχάς παρά να αποδέχεται τις συνέπειες από τη συνειδητή έκθεσή του σε κοινόχρηστο χώρο, και δη κατ' εξοχήν αξιοθέατο για τους τουρίστες, οι οποίοι ασκούν το δικαίωμα στην προσωπικότητά τους μέσα από τη δραστηριότητα του τουρισμού και επιμέρους ψυχαγωγικές ενέργειες όπως η δημιουργία αναμνηστικών φωτογραφιών από τον τόπο που επισκέπτονται.

III. Carnevale di Venezia: il diritto alla ricreazione (Καρναβάλι της Βενετίας: το δικαίωμα στην αναψυχή)

Η Βενετία έχει ένα από τα πλέον φημισμένα καρναβάλια της Ιταλίας, αν και παρεξηγημένο. Δεν αποτελεί το σημαντικότερο πολιτιστικό γεγονός της πόλης δεδομένου ότι τα πρωτεία κατέχει η «Ρεγκάτα στόρικα», το πιο θεαματικό γεγονός

¹¹ Franchi, *I divieti francesi spingono in Liguria veli e burkini*, Il Secolo XIX Martedì 23 agosto 2016, p. 1.

της πόλης το οποίο τελείται την πρώτη Κυριακή του Σεπτεμβρίου. Δεν είναι καν το πιο γνωστό καρναβάλι της Ιταλίας, δεδομένου ότι το Βιαρέτζο είναι η πόλη που διαθέτει το κεντρικό καρναβάλι. Ωστόσο, το καρναβάλι είναι η μεγαλύτερη εκδήλωση το χειμώνα στη Βενετία. Καταργήθηκε από τους Γάλλους το 1797 αλλά επανήλθε επίσημα το 1980 με μεγάλη επιτυχία¹². Ο Μ. Ναπολέων στράφηκε κατά του αποκριάτικου εθίμου φοβούμενος κάποια επαναστατική αντίδραση μέσα από αυτό και εξέγερση των μασκοφορεμένων εναντίον των Γάλλων κατακτητών. Αργότερα οι Αυστριακοί προσπάθησαν να το αποκαταστήσουν, χωρίς αυτό να επανακτήσει την αίγλη του. Στη δεκαετία του 1970, και ενώ μέχρι τότε οι μάσκες είχαν σχεδόν πλήρως εξαφανιστεί, κάποιοι έφηβοι αποκατέστησαν το καρναβαλικό έθιμο των σάπιων αυγών, το οποίο είχε νομικά απαγορευθεί το 1268!

Αποτελώντας αρχικά ένα μεγάλο πανηγύρι της Βενετίας, έχει γίνει εδώ και πολλά χρόνια διεθνές και μερικοί παραπονούνται ότι είναι πολύ «φορτωμένο». Για δέκα μέρες πριν από τη Σαρακοστή, όλη την ημέρα και το βράδυ όλοι φορούν μάσκες και στολές που πωλούνται ή ενοικιάζονται στην πόλη. Στο καθημερινό πρόγραμμα των εκδηλώσεων υπάρχουν χοροί το βράδυ στα «κάμπι», όπου στήνονται πάγκοι που πωλούν ζεστό κρασί με μυρωδικά και παραδοσιακό γλυκό κέικ.

Στην Ελλάδα τείνει να έχει στοιχεία του καρναβαλιού αυτού το καρναβάλι του Ναυπλίου¹³. Διατηρώντας τη δομή του βενετσιάνικου καρναβαλιού, το αναπλιώτικο καρναβάλι είναι προσαρμοσμένο στην αστική γοητεία της πρώτης πρωτεύουσας της Ελλάδας. Η παλιά πόλη γίνεται σκηνικό για το θέατρο δρόμου ενώ οι θεατές μπορούν να δουν κοστούμια με έμπνευση από το βενετσιάνικο καρναβάλι.

IV. Maschere di Venezia: il diritto all'arte (Μάσκες της Βενετίας: το δικαίωμα στην τέχνη)

Στη δεκαετία μετά την αναβίωση του χειμερινού καρναβαλιού, υπήρξε ραγδαία ανάπτυξη μαγαζιών που πωλούν και κατασκευάζουν μάσκες. Πολλές από αυτές είναι εξαιρετικά παραφορτωμένες, έχοντας χάσει τη γοητεία και το σοφιστικέ στιλ που είχαν οι μάσκες που κατασκευάζονταν αρχικά, όταν αναβίωσε η μόδα αυτή. Ωστόσο,

¹² Β. Μηνακάκης (υπ.), *Βενετία*, Explorer AEEE, σ. 98.

¹³ Ε. Αλαβάνου, Β. Κεράστα, Α. Τζαβέλλα, Ο. Χαραμή, *Στον ρυθμό της Αποκριάς*, Η Καθημερινή Ταξίδια Κυριακή 12 Φεβρουαρίου 2017, σ. 38.

μπορούν να βρεθούν μάσκες από παπιέ-μασέ, το οποίο μπορεί να ζωγραφίσει ο αγοραστής σε συγκεκριμένα καταστήματα¹⁴.

Η τέχνη της παραγωγής αποκριατικών μασκών αποτελεί ένα ιδιαίτερο φαινόμενο, συμπληρωματικό και ταυτόχρονα εμβληματικό του καρναβαλιού αυτού, στο οποίο γίνεται και επίσημος διαγωνισμός για την καλύτερη μάσκα. Πρόκειται για μία ιδιόρρυθμη εικαστική τέχνη, σύμφυτη με τη ροπή των Ιταλών στο σχέδιο και στην καλλιτεχνία.

Είναι τόσο μεγάλη η φήμη των μασκών που πωλούνται εποχικά και στην Ελλάδα, στη Λευκάδα τη θερινή περίοδο, ενώ ενδιαφέρον εκδηλώνουν και οι Ιταλοί τουρίστες. Το εμπόριο των μασκών αποτελεί μία ιδιαίτερη μόνιμη αγορά, που κινεί ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των αλλοδαπών τουριστών που επισκέπτονται τη Βενετία όλες τις εποχές του χρόνου. Φυσικά, η χρήση της μάσκας οδηγεί και σε απόκρυψη των προσωπικών δεδομένων του ενδιαφερομένου με αποτέλεσμα να ενισχύεται το θεμελιώδες δικαίωμα στην αναψυχή σε συνθήκες ανωνυμίας.

V. Venezia come Pompei? Il diritto a sviluppo sostenibile del turismo (Η Βενετία σαν την Πομπηία; Το δικαίωμα αειφόρου αναπτύξεως του τουρισμού)

Η Ιταλία αντιμετωπίζει ποικίλα προβλήματα από την τουριστική ανάπτυξη¹⁵. Η παρατήρηση αυτή ισχύει ιδιαίτερα για την πόλη – λιμνοθάλασσα της Βενετίας, ίσως την πιο διάσημη τουριστική πόλη στον κόσμο, της οποίας ο πολιτισμικός τουρισμός εδώ και χρόνια δεν θεωρείται πλέον βιώσιμος¹⁶.

Κατ' αρχάς σε αυτή τη θεωρούμενη «πόλη τέχνης», η οποία είναι η «μητροπολιτική πόλη» (πρωτεύουσα) της Περιφέρειας του Βένετο, οι επισκέπτες, σε μεγάλη έκταση, είναι απλώς εκδρομείς οι οποίοι φθάνουν το πρωί και αναχωρούν το βράδυ. Συνεπώς, ως προς αυτούς υποστηρίζεται η άποψη ότι δεν μπορούν να προσδιοριστούν τεχνικά ως τουρίστες¹⁷.

Οι Βενετσιάνοι υπήρξαν από τα πρώτα «θύματα» της επέλασης των τουριστών. Το 1951 ζούσαν στην πόλη 175.000 άνθρωποι, σήμερα μόλις 54.000¹⁸. Η απαισιοδοξία

¹⁴ Βλ. Β. Μηνακάκης (υπ.), *Βενετία*, Explorer AEEE, σ. 83.

¹⁵ Α. Μανιάτης, *Συνταγματική επικαιρότητα ευρωπαϊκού τουριστικού δικαίου*, Constitutionalism.gr, 24.12.2016, σ. 2, www.constitutionalism.gr.

¹⁶ Κ. Ασημακόπουλος, Δ. Σδράλη, *Εναλλακτικός και ήπιος τουρισμός υπαίθρου: Θεωρητική προσέγγιση και Εφαρμογές*, Αθήνα 2009, σ. 131.

¹⁷ G. Castoldi, *L'esame di abilitazione alla professione di Accompagnatore turistico Manuale di preparazione*, Sesta edizione a cura di M. Boiocchi e R. Lavarini, HOEPLI 2016, p. 313.

¹⁸ Μ. Αθανασίου, *Βενετία SOS*, Η Καθημερινή ταξίδια Κυριακή 25 Σεπτεμβρίου 2016, σ. 18.

είναι τέτοια που έχει αρχίσει να παραλληλίζεται η «Γαληνοτάτη» με την Πομπηία, μία «όμορφη αλλά νεκρή πόλη». Αντίστροφα ιδωμένη, η Πομπηία αποτελεί διάσημο τουριστικό προορισμό της Ιταλίας, σαν τη Βενετία.

Τον Ιούλιο 2016 ιδρύθηκε το κίνημα *Generazione 90*, με πρωτοβουλία του οποίου λίγο μετά, στις 10 Σεπτεμβρίου, περισσότερα από 1.000 άτομα συμμετείχαν σε μία συμβολική πορεία «ανακατάληψης» της πόλης από τους κατοίκους της, σπρώχνοντας «καροτσάκια και τρόλεϊ στους δρόμους», από τους οποίους συχνά δεν μπορούν να περάσουν για να κάνουν μία βόλτα τα μωρά τους ή για να κάνουν τα ψώνια τους. Το κίνημα ζητεί να υπάρξουν αντικίνητρα για όλους όσους μεταβαίνουν για λίγες ώρες, μόνο και μόνο για να βγάλουν μία φωτογραφία του εαυτού τους στην πλατεία του Αγίου Μάρκου χωρίς να προβούν σε οικονομικές συναλλαγές.

Ζητεί επίσης την εφαρμογή πολιτικών που θα δίνουν κίνητρα στους ιδιοκτήτες των ακινήτων να προβαίνουν στη σύναψη μισθώσεων των ακινήτων σε μόνιμους κατοίκους. Αυτό το αίτημα είναι αντίστροφης λογικής από τις εξελίξεις στο ελληνικό Τουριστικό Δίκαιο, οι οποίες συνίστανται σε ένα σημαντικό άνοιγμα προς τους ενδιαφερόμενους να ασκήσουν έστω και ευκαιριακά τη δραστηριότητα του άτυπου «ξενοδόχου»¹⁹. Ειδικότερα, η βραχυχρόνια, ακόμη και ελάχιστων ημερών, ενοικίαση ακινήτων, από την 1^η Νοεμβρίου 2015 έχει απαλλαγεί από το καθεστώς έκδοσης του, ισχύοντος για τα τουριστικά καταλύματα και με βάση το Ν. 4276/2014, «Ειδικού Σήματος Λειτουργίας» το οποίο χορηγείται από το Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου «Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού» (ΕΟΤ)²⁰. Βάσει του άρθρου 2 παρ. 1 του νόμου αυτού, ο νομοθέτης θεωρούσε το μίσθιο για προσωρινή διαμονή του μισθωτή, για χρονικό διάστημα μικρότερο των 30 ημερών, ως «τουριστικό κατάλυμα» (υποκείμενο σε δημόσιο έλεγχο, δηλαδή σε καθεστώς προηγούμενης διοικητικής άδειας από τον ΕΟΤ).

Στα τέλη του 2016 στη Βαρκελώνη δεν αρκούσαν πια οι αποτρεπτικές επιγραφές που κρέμονταν από τα μπαλκόνια των σπιτιών στις γειτονιές για όσους ενοικίαζαν το ακίνητό τους μέσω της εταιρείας Airbnb²¹. Το δημοτικό συμβούλιο της πόλης αποφάσισε την επιβολή προστίμου 600.000 ευρώ στις πλατφόρμες Airbnb και HomeAway (στην καθεμία), με τον ισχυρισμό ότι η ενοικίαση γίνεται χωρίς άδεια για υπηρεσίες διαχείρισης φιλοξενίας. Με τα φορολογικά πρόστιμα και τις νομικές

¹⁹ Ν. Ρουσάνογλου, *Οι ιδιοκτήτες ακινήτων προτιμούν τους τουρίστες από τους ενοικιαστές*, Η Καθημερινή Οικονομική, Κυριακή 31 Ιουλίου 2016.

²⁰ Δ. Μυλωνόπουλος, *Τουριστικό Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη 2016, σ. 147.

²¹ Α. Τζαβέλλα, *No pasaran!* Η Καθημερινή Ταξίδια Κυριακή 4 Φεβρουαρίου 2017, σ. 2.

διαφορές να πληθαίνουν, ο πονοκέφαλος των διαπραγματεύσεων εντείνεται για την Airbnb. Στο μεταξύ, τα σενάρια που ήθελαν την πανίσχυρη start-up να χτυπάει σύντομα την πόρτα της Κίνας είχαν πάρει φωτιά.

Βραχυχρόνια μίσθωση αλλά εξεζητημένη, υπάρχει και στο νησάκι Σάντα Κριστίνα²². Από τον πέμπτο μέχρι το δέκατο πέμπτο αιώνα ήταν καταφύγιο μοναχών, ενώ τα τελευταία 30 έτη ιδιωτικός τόπος κατοικίας. Το 300 στρεμμάτων νησάκι, στην καρδιά της λιμνοθάλασσας της Βενετίας, έχει αλλάξει χρήση. Διατίθεται προς βραχυπρόθεσμη μίσθωση έναντι 14.000 ευρώ την εβδομάδα, σε ταξιδιώτες που αναζητούν ένα κατάλυμα – προορισμό για τις διακοπές τους. Οι ιδιοκτήτες του δημιούργησαν ένα αυτοσυντηρούμενο και φιλικό προς το περιβάλλον ησυχαστήριο, στη λογική ενός άσραμ (δηλαδή χώρου που υπάρχει στην Ινδία για την πνευματική ανύψωση των μελών μίας ομάδας ασχολούμενων με την πνευματική παράδοση αυτής της Χώρας), με χώρο μάλιστα για τη διδασκαλία γιόγκα. Έχει μεταξύ άλλων δική του πισίνα και μοναδική θέα στη λιμνοθάλασσα.

VI. Il diritto all'acqua (Το δικαίωμα στο νερό)

Η Βενετία ζει από το νερό αλλά και κινδυνεύει από αυτό. Τα 1966, επήλθε καταστροφή από πλημμύρες και ο διακυβερνητικός οργανισμός της UNESCO στήριξε την έκκληση «Σώστε τη Βενετία». Το 1973 ψηφίζονται νόμοι για τη μείωση της μόλυνσης, της καθίζησης και των πλημμυρών. Μία δεκαετία αργότερα, σταματά η βύθιση της Βενετίας, μετά την απαγόρευση άντλησης νερού από το υπέδαφος²³.

Η UNESCO έχει βάλει από το 2014 στο μικροσκόπιο τη Βενετία, η οποία αποτελεί ένα από τα πιο προβεβλημένα Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Ήδη από το 2014 οι ειδικοί του οργανισμού εξέφρασαν την ανησυχία τους για σχεδιαζόμενα ή υπό κατασκευή έργα υποδομών και ναυσιπλοΐας, τα οποία θα μπορούσαν να προκαλέσουν αμετάκλητες αλλαγές στο τοπίο, σε ξηρά και θάλασσα. Η «επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς» έχει επίσης εκφράσει την ανησυχία της για τις περιβαλλοντικές συνέπειες από τις μεσαίου μεγέθους μηχανοκίνητες βάρκες και τα μεγάλα πλοία, που σταδιακά έχουν διαβρώσει το βυθό της λιμνοθάλασσας, το στρώμα λάσπης και τις αλυκές. Έχουν προειδοποιηθεί οι αρχές της Βενετίας και η ιταλική κυβέρνηση ότι θα πρέπει άμεσα να ληφθούν μέτρα για να αντιμετωπιστούν οι

²² Μ. Κωβαίου, *Το άσραμ της Βενετίας*, Η Καθημερινή Ταξίδια Κυριακή 12 Φεβρουαρίου 2017, σ. 29.

²³ Β. Μηνακάκης (υπ.), *Βενετία*, Explorer AEEE, σ. 11.

πιθανές απειλές και να διασφαλιστεί η υδρο-γεωλογική ισορροπία στη λιμνοθάλασσα και στη λεκάνη απορροής²⁴.

Τα νερά δυσχεραίνουν για κάποιες ώρες μερικές ημέρες μέχρι και την πρόσβαση των τουριστών στην εκκλησία του Αγίου Μάρκου, βαδίζοντας στην ομώνυμη πλατεία. Η καταστροφική παλίρροια, η άκουα άλτα, που μπορεί να πλημμυρίσει την πόλη, κάνει συνήθως την εμφάνισή της στα τέλη του καλοκαιριού, αλλά μπορεί να συμβεί και σε άλλες εποχές. Έχουν τοποθετηθεί ξύλινες προσβάσεις που διασχίζουν την Πιάτσα Σαν Μάρκο και άλλα μέρη, αλλά όχι σε όλη την πόλη, γι' αυτό θεωρείται ότι είναι απαραίτητο οι τουρίστες να έχουν τα κατάλληλα παπούτσια²⁵.

Αν το Καρναβάλι της Βενετίας είναι στηριγμένο στα χαρακτηριστικά της γοητείας και του μυστηρίου, σε κάθε περίπτωση υπάρχει και μια μυστική πλευρά στη Βενετία, προσβάσιμη μόνο μέσω της υδάτινης οδού. Αφού επιβιβαστεί κανείς σε κάποιο πλεούμενο, συναντά ένα διαφορετικό κόσμο, βλέπει την πόλη όπως είχε σχεδιαστεί για να τη βλέπει κανείς, με κλεφτές ματιές στα αρχαία σπίτια, στους ιδιωτικούς κήπους και στα καρνάγια όπου επισκευάζονται οι γόνδολες. Εδώ βρίσκεται η αληθινή πεμπουσία της Βενετίας²⁶.

Ενδεικτική είναι η περίπτωση της Γέφυρας των Στεναγμών, που συγκαταλέγεται μεταξύ των πιο ρομαντικών τοποθεσιών παγκοσμίως. Αν και σήμερα υπάρχει ένας αυθεντικός βενετιάνικος θρύλος για αυτό το τοπόσημο της Βενετίας, η αρχική χρήση της γέφυρας δεν είχε ίχνος ρομαντισμού. Κατασκευάστηκε το 1600, με σκοπό τη σύνδεση των φυλακών της πόλης με την αίθουσα της Ιεράς Εξετάσεως, στο Παλάτι των Δόγηδων. Οι αναστεναγμοί προέρχονταν από τους κρατούμενους, οι οποίοι γνώριζαν πως αποχαιρετούν για πάντα την ελευθερία τους – κάποιοι ακόμα και την ίδια τη ζωή τους²⁷.

Ωστόσο, μείζονος νομικού ενδιαφέροντος είναι το παράδειγμα του Μπουράνο, μικρό νησάκι της λιμνοθάλασσας. Τον 16^ο αιώνα, οι εξωτερικοί τοίχοι των σπιτιών άρχισαν να βάφονται σε έντονες αποχρώσεις, για να μπορούν μέσα στη βαθιά ομίχλη οι ψαράδες να τους διακρίνουν από θαλάσσης και να επιστρέφουν με ασφάλεια στη στεριά. Σήμερα, όποιος κάτοικος του Μπουράνο επιθυμεί να φρεσκάρει την πρόσοψη

²⁴ Μ. Αθανασίου, *Βενετία SOS*, Η Καθημερινή Ταξίδια Κυριακή 25 Σεπτεμβρίου 2016, σ. 18.

²⁵ Β. Μηνακάκης (υπ.), *Βενετία*, Explorer AEEE, σ. 95.

²⁶ Β. Μηνακάκης (υπ.), *Βενετία*, Explorer AEEE, σ. 8.

²⁷ Α. Μανδράκου, *Η αγάπη θέλει δύο*, Η Καθημερινή Ταξίδια Κυριακή 12 Φεβρουαρίου 2017, σ. 29.

του σπιτιού του πρέπει να πάρει σχετική άδεια από τις τοπικές αρχές, οι οποίες και θα του ορίσουν την ακριβή απόχρωση που επιτρέπεται να χρησιμοποιήσει²⁸.

VII. Polizia Municipale di Venezia: il diritto alla sicurezza (Η Δημοτική Αστυνομία της Βενετίας: το δικαίωμα στην ασφάλεια)

Νέος κανονισμός της Δημοτικής Αστυνομίας ετοιμαζόταν στη Βενετία τον Αύγουστο 2016, η οποία καλούνταν να αντιμετωπίσει ποικίλες παραβάσεις των επισκεπτών και υποστηριζόταν στο έργο της από λίγους εθελοντές²⁹.

Ένα από τα προβλήματα της αστυνόμευσης συνίστατο στον υψηλότατο «σκοτεινό αριθμό» (ή «σκοτεινή περιοχή») των αδικημάτων των τουριστών τα οποία διαπράττονταν και παρατηρούνταν αλλά δεν καταγγέλλονταν στη Δημοτική Αστυνομία, η οποία εκτιμούσε ότι αυτός μπορεί να ξεπερνούσε το 99%. Κατά το διοικητή Μάρκο Αγκοστίνι, η επέμβαση σε περίπτωση τηλεφωνικής ειδοποίησης για μία παράβαση κοντά στην πλατεία της Βασιλικής του Αγίου Μάρκου θα ήταν άμεση. Η βεβαιότητα της άμεσης επεμβάσεως απέρρευε από το γεγονός ότι κάθε ημέρα, από τις 7 το πρωί έως τα μεσάνυχτα, ήταν σε υπηρεσία στη μαρκιανή περιοχή τουλάχιστον 4 φύλακες, με τους οποίους ενώνονταν για μεγάλο μέρος της ημέρας 6 εθελοντές, οι αποκαλούμενοι “angels”. Η ονομασία αυτή, της αγγλικής γλώσσας, παραπέμπει στην καθιερωμένη έκφραση «φύλακες άγγελοι» και υπονοεί το ανθρώπινο δικαίωμα στην προσωπική ασφάλεια. Επιχειρούσαν δηλαδή 10 πρόσωπα για τη διεξαγωγή ελέγχων και για την παροχή χρήσιμων πληροφοριών για κάθε ανάγκη.

Παράδειγμα για αυτή τη μαζική παραβατικότητα αποτελεί η περίπτωση δύο τουριστών που είχαν αποφασίσει να κάνουν μπάνιο στο Μεγάλο Κανάλι, μπροστά στο Δημαρχείο, με αποτέλεσμα να επέμβει η Δημοτική Αστυνομία και να τους επιβληθεί κύρωση³⁰. Το ίδιο καλοκαίρι, υπήρξαν διάφορες περιπτώσεις αγενούς συμπεριφοράς, μεταξύ των οποίων πολλοί τουρίστες να κολυμπούν στο Μεγάλο Κανάλι³¹. Οι τοπικές αρχές δυσκολεύονται να τηρήσουν την τάξη.

Από το διοικητή της Δημοτικής Αστυνομίας η έμφαση δίνεται στο ζήτημα των «πληροφοριών», μαζί με την υλοποίηση δομών χρήσιμων για την προσωρινή στάση

²⁸ Α. Μανδράκου, *Χρωματολόγιο πόλεων*, Η Καθημερινή Ταξίδια, Κυριακή 22 Ιανουαρίου 2017, σσ. 24-29, ιδίως σ. 25.

²⁹ Anonimo, *Turisti cafoni a Venezia, la rete si mobilita*, Il Secolo XIX Martedì 23 agosto 2016, p. 10.

³⁰ Anonimo, *Turisti cafoni a Venezia, la rete si mobilita*, Il Secolo XIX Martedì 23 agosto 2016, p. 10.

³¹ Μ. Αθανασίου, *Βενετία SOS*, Η Καθημερινή ταξίδια Κυριακή 25 Σεπτεμβρίου 2016, σ. 19.

των χιλιάδων και χιλιάδων προσώπων³². Σε εκείνη την περιοχή ελλείπουν ακόμη και τα παγκάκια και μετά από ώρες επισκέψεως στην πόλη ένας τουρίστας έχει το δικαίωμα να καθήσει, και όχι μόνο σε ένα κέντρο κατανάλωσης ποτών (μπαρ). Ενδεικτική είναι η εικόνα τουριστών οι οποίοι «συντεταγμένοι» κάθονταν σε μία πεζογέφυρα και έτρωγαν. Ο νέος κανονισμός της αστικής αστυνομικής υπηρεσίας θα αντιμετώπιζε αυτά τα επίκαιρα σενάρια, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται περισσότερο στις ανάγκες ενός τουρισμού ο οποίος κάθε ημέρα έθετε και νέα ζητήματα.

VIII. Ο αντίποδας της Ρώμης

Στην πρωτεύουσα της Ιταλίας δεν υπάρχουν ιδιαίτερα προβλήματα στην αστυνόμευση, όσον αφορά την πλευρά της Αστυνομίας της Πρωτεύουσας (Δημοτικής Αστυνομίας) και γενικότερα, έναντι των τουριστών και εκδρομέων. Οι Καραμπινιέροι έχουν ένα τμήμα έφιππης δύναμης, το οποίο όμως περιορίζεται να εμφανίζεται στην καθιερωμένη επίδειξη ασκήσεων ιππασίας της Πρωτομαγιάς, προσφέροντας ένα θελκτικό θέαμα, και για τους τουρίστες.

Βέβαια, έχει συγκεντρώσει τα φώτα της δημοσιότητας η περίπτωση δύο Αμερικανίδων τουριστριών οι οποίες χάραξαν τα ονόματά τους στο Κολοσσαίο. Μία τέτοια ενέργεια δεν είναι πάντως πρωτοφανής στην ιστορία των μνημείων, δεδομένου ότι ακόμη και ιστορικά πρόσωπα, σαν το Λόρδο Βύρωνα, το έχουν κάνει. Ο Βρετανός Φιλέλληνας είχε σημειώσει το όνομά του στο εσωτερικό του Κάστρου της λίμνης Λεμάν, δηλαδή της Γενεύης. Διασώζεται η αναγραφή αυτή μέχρι και σήμερα, στο σημαντικότερο ακίνητο μνημείο ολόκληρης της Ελβετίας, το οποίο αποτελεί και σημαντικό αξιοθέατο για το διεθνή τουρισμό. Ο Βύρωνας, ο οποίος με τους στίχους του έχει καταστήσει διάσημο αυτό το φρούριο και πρώην δεσμοκτήριο, είχε κάνει κάτι τέτοιο και σε ένα μνημείο πάλι κοντά στο υδάτινο στοιχείο, δηλαδή στο ναό του Ποσειδώνα, στο Σούνιο.

Ο βανδαλισμός του Κολοσσαίου από τις τουρίστριες αποτελεί μία καταδικαστέα πράξη, η οποία αναδεικνύει τη σπουδαιότητα της φύλαξης των ιστορικών μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων, όχι μόνον έναντι των εγκλημάτων της αρχαιοκαπηλίας. Αντίθετα, το πρόγραμμα αποκατάστασης του μνημείου αυτού με την πολιτιστική χορηγία ενός ιδιώτη, επιχειρηματία ο οποίος είναι ο πρόεδρος της Φιορεντίνα, αποτελεί μία σημαντική πρακτική υποστήριξης του δημόσιου τομέα από

³² Anonimo, *Turisti cafoni a Venezia, la rete si mobilita*, Il Secolo XIX Martedì 23 agosto 2016, p. 10.

τον ιδιωτικό σε έναν τομέα ευαίσθητο, σαν και αυτόν της πολιτιστικής κληρονομιάς, με αυξημένο τουριστικό ενδιαφέρον, δεδομένου ότι το Κολοσσαίο αποτελεί το κατ'εξοχήν τοπόσημο της Ρώμης.

Πέραν του προαναφερθέντος περιστατικού βανδαλισμού, το οποίο παραμένει κατ'αρχάς μεμονωμένο για τα πρόσφατα δεδομένα της Ιταλίας, δεν αναφέρονται σημαντικά περιστατικά αποκλίνουσας συμπεριφοράς τουριστών, τουλάχιστον στη Ρώμη. Στην αιώνια Πόλη, το πλέον πρόσφατο επεισόδιο αφορά μία περίπτωση αθλητικού τουρισμού. Ειδικότερα, το 2016 προκάλεσε επεισόδια μία πολυάριθμη ομάδα Ολλανδών, οι οποίοι επισκέπτονταν την πόλη ως φίλαθλοι, με σκοπό να παρακολουθήσουν τον ποδοσφαιρικό αγώνα μεταξύ της ομάδας «Ρόμα», δηλαδή της σημαντικής ποδοσφαιρικής ομάδας της ιταλικής πρωτεύουσας, και της ολλανδικής ομάδας «Φέγιενορντ». Οι οπαδοί έκαναν επεισόδιο πριν τον αγώνα, και μακριά από το γήπεδο, στο ιστορικό κέντρο της πόλης που τους φιλοξενούσε. Εκσφενδόνιζαν μπουκάλια προς το συντριβάνι της Πιάτσα ντι Σπάνια, η οποία μάλιστα είχε πρόσφατα αναπαλαιωθεί. Η τραγική ειρωνεία της ιστορίας είναι ότι η ιστορική αυτή πλατεία είχε υποστεί φθορές όχι μόνον της παλαιώσής της αλλά και από τις φθορές που είχαν επιφέρει οι τουρίστες, των οποίων αποτελεί παραδοσιακά αγαπημένο προορισμό. Τα έξοδα της αποκατάστασης του χώρου ανέλαβε μία ιδιωτική επιχείρηση, ο οίκος κοσμημάτων Bulgari, ο οποίος διατηρεί εμπορικό κατάστημα στη Via dei Condotti, δηλαδή σχεδόν επί της πλατείας και πλησίον του μνημείου (παραδοσιακού καφενείου) «Antico Caffè Greco».

ΙΧ. Κριτικές παρατηρήσεις για την υπεροχή του Ιταλικού Πολιτιστικού Δικαίου

Το Υπουργείο Πολιτιστικών Αγαθών και Δραστηριοτήτων και Τουρισμού έχει δεχθεί όσον αφορά το πρώτο και παραδοσιακό σκέλος του, μία ενδιαφέρουσα κριτική όσον αφορά τον τρόπο που διαχειρίζεται τον πλούτο του ιταλικού πολιτισμού. Τον 21^ο αιώνα συνιστάται η ανοικτότητα του δικαίου, ιδιαίτερα του πολιτιστικού, σε κατ'αρχάς μη νομικούς αλλά σημαντικούς, ιδιότυπους «κώδικες αξιών», οι οποίοι έχουν διττό πολιτιστικό χαρακτήρα (πολιτισμού και εκπαίδευσης). Η μουσική είναι ένα σύστημα από κανόνες οι οποίοι είναι απαραίτητο να τηρηθούν για να παραχθεί αρμονία, πολύ περισσότερο σε περίπτωση παραγωγής της μουσικής από ορχηστρικά σύνολα. Η παρατήρηση αυτή παραπέμπει στην παρόμοια περίπτωση των κανόνων διεξαγωγής του παιχνιδιού, στο πλαίσιο των αθλητικών αγώνων, κυρίως των ομαδικών αθλημάτων, οι οποίοι συνιστούν ένα σε ευρεία έννοια Πολιτιστικό Δίκαιο

και Δίκαιο της Αναψυχής. Συνιστάται επομένως η Πολιτεία να μετουσιώνει σε Δίκαιο τους καταξιωμένους κανόνες της Τέχνης και τις σύστοιχες κοινωνικές πρακτικές εφαρμογής τους, στο όνομα της Πολιτιστικής Δημοκρατίας καθώς και της Δημοκρατίας Αναψυχής. Ούτως ή άλλως, ο Αθλητισμός αποτελεί αντικείμενο ενός ειδικού κλάδου του Δικαίου για τον οποίο γεννιέται ζήτημα αν μπορεί να θεωρηθεί και αυτός ως αυτόνομος κλάδος.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι ο πολιτικός ηγέτης – σύμβολο της Πρώτης Ιταλικής Δημοκρατίας, ο Άλντο Μόρο, ήταν ο πρώτος πρωθυπουργός με κυβέρνηση με ένα αυτοτελές Υπουργείο Πολιτιστικών Αγαθών. Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ότι αυτή η σημαντική εξέλιξη ήρθε να συμπληρώσει την παγκοσμίως πρωτοποριακή προσπάθεια της Ιταλίας να δώσει απάντηση στην πολύ αυξημένη εγκληματικότητα των πολιτιστικών αγαθών. Η Ιταλία έγινε η υπ' αριθμόν 1 χώρα στον πλανήτη όσον αφορά την αντεγκληματική πολιτική για την αρχαιοκαπηλία, σε σημείο που αποτέλεσε το σημείο αναφοράς και για την Ελλάδα, όταν εκείνη προσπάθησε να αντιμετωπίσει τον ίδιο «εσωτερικό εχθρό», κυρίως με τη θέσπιση και εφαρμογή του Ν. 3658/2008.

Στο νέο Κώδικα Δημοσίων Συμβάσεων υπάρχει το άρθρο 199-bis το οποίο περιλαμβάνει κανόνες δικαίου ειδικά για την περίπτωση χορηγίας σε δημόσιες συμβάσεις έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, με αντικείμενο πολιτιστικό πράγμα. Αυτή η νομοθετική ρύθμιση δείχνει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Ιταλού νομοθέτη για την υποστήριξη των δημοσίων τεχνικών έργων για πολιτιστικά αγαθά. Παρόμοια, μπορεί να παρατηρηθεί ότι η πολιτιστική χορηγία αποκτά προβάδισμα έναντι άλλων μορφών χορηγίας (αθλητική χορηγία, χορηγία για την τουριστική προβολή μίας χώρας) και το Πολιτιστικό Δίκαιο έναντι άλλων κλάδων του ευρύτερου Δικαίου Αναψυχής, όπως είναι το Αθλητικό Δίκαιο και το Τουριστικό Δίκαιο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ: Συνεπαγωγές για το Ιταλικό Τουριστικό Δίκαιο

Οι νέες εξελίξεις στο χώρο της ιταλικής θεωρίας, νομοθεσίας και πρακτικής οδηγούν στις εξής κριτικές παρατηρήσεις για το Ιταλικό Τουριστικό Δίκαιο :

- 1) Ο τουρισμός έχει σταδιακά εξελιχθεί από μια αρμοδιότητα του Κράτους που δεν κρινόταν σκόπιμο να αποτελέσει αντικείμενο ενός αυτοτελούς και φερώνυμου Υπουργείου σε μία αρμοδιότητα εκτός ενός Υπουργείου αλλά στο ευρύτερο σχήμα της Κυβέρνησης και, από το 2013, σε μία αρμοδιότητα ενός

ήδη υπάρχοντος Υπουργείου, ενός Υπουργείου στην ουσία αρμόδιου για την Αναψυχή. Ο τουρισμός αποτελεί το αντικείμενο ενός Κώδικα (του Κώδικα του Τουρισμού), για πρώτη φορά, από το 2011, όπως είχε συμβεί ήδη το 2006 στην πρωτοπόρο Γαλλία³³.

- 2) Οι προαναφερθείσες παρατηρήσεις για το Υπουργείο Πολιτιστικών Αγαθών και Δραστηριοτήτων έναντι μη νομικής φύσεως κωδίκων αξιών όπως η μουσική αφορούν και το Υπουργείο Τουρισμού δεδομένου ότι το δικαίωμα στον τουρισμό πρέπει να αναλογίζεται το κεντρικής σημασίας δικαίωμα στον πολιτισμό. Οι κανόνες για τη μουσική δεν μπορούν να αποβούν απλώς Δίκαιο του Πολιτισμού αλλά και, εμμέσως, μέσο προαγωγής του τουρισμού καθώς η μουσική προσιδιάζει στον τουρισμό, κυρίως αποτελώντας περιεχόμενο της ειδικής μορφής τουρισμού «πολιτιστικός τουρισμός», όπως δηλαδή έχει αρχίσει να αναδύεται η ειδική μορφή «λογοτεχνικός τουρισμός».

³³ G. Castoldi, *L'esame di abilitazione alla professione di Guida turistico Manuale di preparazione*, edizione a cura di M. Boiocchi e R. Lavarini, HOEPLI 2016.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

1. A. Πώς ορίζεται το δίκαιο και σε τι διαφέρει από την ατομική ηθική ενός ανθρώπου;
B. Η ιταλική νομοθεσία για τον τουρισμό με βάση το περιεχόμενό της υπάγεται στο Ιδιωτικό Δίκαιο ή στο Δημόσιο Δίκαιο;
2. A. Πώς ορίζεται η δικαιοπραξία;
B. Χαρακτηρίστε κατά το Αστικό Δίκαιο, τη δικαιοπραξία του ιταλικού Υπουργείου των πολιτιστικών αγαθών, που καταρτίστηκε το Μάρτιο 2007.
3. A. Δώστε τον ορισμό του δικαιώματος και χαρακτηρίστε κατά το Αστικό Δίκαιο το δικαίωμα του τουρίστα το οποίο προσβλήθηκε με τις ενέργειες της ιταλικής Οικονομικής Αστυνομίας στις 21.08.2016.
B. Ποιες αξιώσεις μπορεί να προβληθούν σε περίπτωση προσβολής του παραπάνω δικαιώματος;
4. A. Χαρακτηρίστε κατά το Αστικό Δίκαιο το δικαίωμα αυτών που εκμεταλλεύονται οικονομικά το νησί «Σάντα Κριστίνα».
B. Χαρακτηρίστε κατά το Αστικό Δίκαιο τη δικαιοπραξία τη σχετική με το νησί «Σάντα Κριστίνα»
5. Ισχύει η αρχή του ατύπου για την κατάρτιση των δικαιοπραξιών σε ακίνητα πράγματα;

ΟΔΗΓΙΕΣ

Να προσεγγιστεί κάθε Ζήτημα αυτοτελώς και αναλυτικά, με την εκπόνηση μίας πρωτότυπης μελέτης περίπου 2.500 λέξεων με παραπομπές - υποσημειώσεις, με βάση μεταξύ άλλων ιδίως το παρόν διδακτικό υλικό και τον Αστικό Κώδικα.

ΑΣΚΗΣΗ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

I. ΕΚΦΩΝΗΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Η σύμβαση μίσθωσης ακινήτου στην Ελλάδα, για χρονικό διάστημα μικρότερο των 30 ημερών
 - A. καθιστά το ακίνητο «τουριστικό κατάλυμα»,
 - B. απαλλάχθηκε από το καθεστώς άδειας του ΕΟΤ με το Ν. 4276/2014,
 - Γ. είναι απαλλαγμένη από την έκδοση Ειδικού Σήματος Λειτουργίας, από την 1.11.2015 και μετά.
 - Δ. Δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω.
2. Η οικονομική εκμετάλλευση του νησιού «Σάντα Κριστίνα»
 - A. αποτελεί έκφραση του δικαιώματος νομής από αυτούς που έχουν το νησί.
 - B. αποτελεί έκφραση του δικαιώματος κυριότητας (ιδιοκτησίας) από αυτούς που εκμεταλλεύονται το νησί (συγκυρίους).
 - Γ. αποτελεί έκφραση του δικαιώματος κατοχής από αυτούς που εκμεταλλεύονται το νησί.
 - Δ. γίνεται με μία δικαιοπραξία μίσθωσης πράγματος η οποία προβλέπεται από το νόμο ως τυπική.
3. Οι «άγγελοι» (angels) στη Βενετία
 - A. έχουν ρόλο που υπάγεται στη σκοτεινή περιοχή της εγκληματικότητας.
 - B. ασκούν το δικαίωμα στην προσωπικότητά τους λόγω του εθελοντικού χαρακτήρα του ρόλου τους.
 - Γ. έχουν ονομασία που υπονοεί το δικαίωμα στην προσωπική ασφάλεια.
 - Δ. ισχύουν και το Β και το Γ.
4. Ο αλλοδαπός τουρίστας που επισκέφθηκε τη Γένοβα τον Αύγουστο 2016 είδε έναν Ιταλό πολίτη να πετάει στον κάλαθο των αγρήστων το φύλλο της εφημερίδας «Secolo XIX», οπότε το φύλλο
 - A. παραμένει στην κυριότητα του Ιταλού πολίτη αλλά όχι και στην κατοχή του.

B. μπορεί να περάσει στην κυριότητα του τουρίστα κατά παράγωγη κτήση του δικαιώματος στην κυριότητα.

Γ. μεταπίπτει στο ίδιο (ιδιάζον) νομικό καθεστώς με το καθεστώς του κυοφορούμενου.

Δ. Δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω.

5. Ο αλλοδαπός τουρίστας που επισκέφθηκε το λιμάνι της Γένοβας τον Αύγουστο 2016, κάνοντας αυτήν την τουριστική επίσκεψη στη Γένοβα

A. άσκησε ένα δικαίωμα περιουσιακό.

B. άσκησε ένα δικαίωμα προσωπικό.

Γ. Ισχύουν και το A και το B.

Δ. άσκησε ένα δικαίωμα διαπλαστικό, διαμορφώνοντας την προσωπικότητά του.

6. Αυτοί που έκαναν χάραξη στο Κολοσσαίο

A. έχουν (κατά το Αστικό Δίκαιο) το δικαίωμα στο όνομά τους.

B. έκαναν μία πράξη παρόμοια με εκείνη του Λόρδου Βύρωνα.

Γ. ήταν δύο Αμερικανίδες τουρίστριες.

Δ. Ισχύουν όλα τα παραπάνω.

7. Ο τουρισμός στην Ιταλία

A. ρυθμίζεται ρητά από το ισχύον ιταλικό Σύνταγμα.

B. ρυθμίζεται κυρίως από τον Αστικό Κώδικα της Ιταλίας.

Γ. Ισχύουν και το A και το B.

Δ. αποτελεί το αντικείμενο ενός Κώδικα.

8. Ο ιδιοκτήτης του Antico Caffè Greco απολύει έναν σερβιτόρο διότι ο σερβιτόρος είναι οπαδός της Γιουβέντους. Η απόλυση αυτή

A. συνιστά άσκηση εξουσιαστικού απόλυτου δικαιώματος.

B. συνιστά άσκηση εξουσιαστικού σχετικού δικαιώματος.

Γ. συνιστά κατάχρηση δικαιώματος.

Δ. ισχύουν και το B και το Γ.

9. Για να ιδρυθεί νόμιμα στην Ελλάδα το «Σωματείο Φίλων του Τουρισμού στην Ιταλία»

A. απαιτείται διάταξη (απόφαση) του αρμόδιου δικαστή η οποία δεν ελέγχει τη σκοπιμότητα (της ίδρυσης) του σωματείου,

B. μπορεί να οριστεί στο καταστατικό σκοπός κερδοσκοπικός αλλά σχετικός με τον τουρισμό,

Γ. απαιτείται η ένωση 10 μελών (να ιδρυθεί από τουλάχιστον 10 μέλη),

Δ. Δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω.

10. Δύο Αμερικανίδες τουρίστριες αγοράζουν, με κοινές τους δαπάνες, ένα σουβενίρ από τη Δημόσια Υπηρεσία ενός μουσείου στην πλατεία του Αγίου Μάρκου, στη Βενετία, για να το κάνουν δικό τους. Πρόκειται για μία:

A. Δημόσια Σύμβαση,

B. συνδικαιοπραξία,

Γ. άτυπη, ετεροβαρή σύμβαση,

Δ. Δεν ισχύει τίποτα από τα παραπάνω.

II. ΛΥΣΗ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Γ
2. Β
3. Δ
4. Δ
5. Γ
6. Δ
7. Δ
8. Γ
9. Α
10. Β

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κ. Ασημακόπουλος, Δ. Σδράλη, *Εναλλακτικός και ήπιος τουρισμός υπαίθρου: Θεωρητική προσέγγιση και Εφαρμογές*, Αθήνα 2009.

Μ. Αθανασίου, *Βενετία SOS*, Η Καθημερινή ταξίδια Κυριακή 25 Σεπτεμβρίου 2016.

Ε. Αλαβάνου, Β. Κεράστα, Α. Τζαβέλλα, Ο. Χαραμή, *Στον ρυθμό της Αποκριάς*, Η Καθημερινή Ταξίδια Κυριακή 12 Φεβρουαρίου 2017.

Αnonimo, *Turisti cafoni a Venezia, la rete si mobilita*, Il Secolo XIX Martedì 23 agosto 2016.

G. Castoldi, *L'esame di abilitazione alla professione di Accompagnatore turistico Manuale di preparazione*, Sesta edizione a cura di M. Boiocchi e R. Lavarini, HOEPLI 2016.

G. Castoldi, *L'esame di abilitazione alla professione di Guida turistico Manuale di preparazione*, edizione a cura di M. Boiocchi e R. Lavarini, HOEPLI 2016.

G. Crainz, C. Fusaro, *Aggiornare la Costituzione Storia e ragioni di una riforma*, Saggine, Donzelli Editore 2016, (*Chi lo ha detto che la Costituzione è intoccabile?*).

Franchi, *I divieti francesi spingono in Liguria veli e burkini*, Il Secolo XIX Martedì 23 agosto 2016.

V. Franceschelli, *Le origini del diritto del turismo e "Il Diritto Turistico" di Bortolo Belotti*, Rivista Italiana di Diritto del Turismo 2011-2.

G. d'Imporzano, *Beni culturali / Il giallo del maxicontratto Restauri in monopolio*, L'espresso N. 34 anno LV 27 agosto 2009.

Μ. Κωβαίου, *Το άσραμ της Βενετίας*, Η Καθημερινή Ταξίδια Κυριακή 12 Φεβρουαρίου 2017.

Α. Μαλάτος, *Παραδόσεις Αθλητικού Δικαίου*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 2010.

Α. Μανδράκου, *Η αγάπη θέλει δύο*, Η Καθημερινή Ταξίδια Κυριακή 12 Φεβρουαρίου 2017.

Α. Μανδράκου, *Χρωματολόγιο πόλεων*, Η Καθημερινή Ταξίδια, Κυριακή 22 Ιανουαρίου 2017.

Α. Μανιάτης, *Συνταγματική επικαιρότητα ευρωπαϊκού τουριστικού δικαίου*, Constitutionalism.gr, 24.12.2016, www.constitutionalism.gr.

A. Maniatis, *The right to pursuit of happiness and Italian Tourism Law*, Tourism Development Journal, 2017.

B. Μηνακάκης (υπ.), *Βενετία*, Explorer ΑΕΕΕ.

Δ. Μυλωνόπουλος, *Τουριστικό Δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη 2016.

Δ. Παναγιωτόπουλος, *Αθλητικό Δίκαιο I Συστηματική Θεμελίωση – Εφαρμογή*, Νομική Βιβλιοθήκη Έκδοση 2005.

B. Παπαρηγορίου, *Συγκριτικό Συνταγματικό Δίκαιο Η πορεία προς την “κλασική Δημοκρατία” : Η περίπτωση της Ιταλίας*, Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1995.

N. Ρουσάνογλου, *Οι ιδιοκτήτες ακινήτων προτιμούν τους τουρίστες από τους ενοικιαστές*, Η Καθημερινή Οικονομική, Κυριακή 31 Ιουλίου 2016.

A. Τζαβέλλα, *No pasaran!* Η Καθημερινή Ταξίδια Κυριακή 4 Φεβρουαρίου 2017.